

Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Sürecinde Kredi Uygulamalarında Basel II Düzenlemeleri

Dilara ALTÜRK¹
alturk@agri.ankara.edu.tr

Mehmet BÜLBÜL¹
bulbul@agri.ankara.edu.tr

(1) Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, 06110 Ankara

Özet

Bankaların yönetimi diğer sektörlerde faaliyet gösteren firmaların yönetimine benzememektedir. Bankaların bilançolarının değerlendirilmesi de farklılık göstermektedir. Diğer sektörlerdeki işletmeler kendi kaynakları ile çalışırken, bankalar müşterilerinden topladıkları mevduatlarla çalışmaktadırlar. Plazmanlarını ise bu kaynaklardan sağlamaktadırlar. Bu nedenle bankalar risk altındadır. Basel Sermaye Anlaşması (Basel-II), bankaların sermaye yeterliliklerinin ölçülmesine ve değerlendirilmesine ilişkin olarak Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından yayımlanan ve 2006 yılı sonunda birçok ülkede yürürlüğe girmesi beklenen standartlar bütünüdür. Basel-II, bankalarda etkin bir risk yönetimini ve piyasa disiplini geliştirmek, sermaye yeterliliği ölçümlerinin etkinliğini artırmak ve bu sayede sağlam ve etkin bir bankacılık sistemi oluşturmak ve finansal istikrara katkıda bulunmak için sunulmuş Türkiye için de önemli bir fırsattır. Sermaye uzlaşmasında sermaye yeterlilik oranı kredi riskine duyarlı bir şekilde oluşturulmuştur. "Sermaye Uzlaşması" ilk önce uluslararası bankacılık sistemleri için geliştirilmiş fakat daha sonra gördüğü rağbetten dolayı Türkiye dahil çok sayıda ülke bunu kabul etmiştir. 2006 yılında Basel-II'ye uyum çalışmalarının tamamlanması beklenmektedir. Bankacıların ve denetleyicilerin hızlı hareket etmeleri yeni bir denetim süreci açısından çok önemlidir. Bu zorlu süreçte, ülkemiz bankalarının eksiklerini tamamlayıp tarımsal kredi uygulamalarında da değişimlere hazır olmaları gerekmektedir. Bu hazırlıklar tarım sektörü dahil, kredi talebi olan bütün sektörlerin kredilendirilmesinde temel düzenlemeleri içerecektir. Sunulacak bildiriye Basel-II Anlaşmasının Türkiye bankacılık sistemine ve özellikle de tarımsal kredi uygulamalarına olası etkileri ortaya konacak ve tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Basel-II, Risk, Kredi, Sermaye Uzlaşması.

Basel II Arrangements In Credit Applications In The Process Of Full Membership To The European Union

Abstract

Management of banks is not like other companies operating in other sectors. Evaluation of banks' balance sheets also displays differences. While the enterprises in other sectors function with their own resources, banks function with the deposits collected from their customers. They provide their investments from these resources. Basel Capital Agreement (Basel-II) is the sum of the standards which was published by Banking Control Committee related to the measurement and evaluation of the capital sufficiency of banks and which is expected to come into force by the end of the year 2006 in many countries. Basel-II, which offers to develop an effective risk management and market discipline in banks, to increase efficacy of the capital sufficiency measurements and thus to constitute a firm and an effective banking system and to contribute to the financial stability is also an important opportunity for Turkey. Capital sufficiency rate in capital reconciliation has been figured sensitively to the credit risk. "Capital Reconciliation" was first developed for international banking systems but because of the demand it received many countries including Turkey accepted it. It is expected that harmonization studies to Basel-II is completed in the year 2006. It is very important for a new control process that bankers and controllers take rapid action. In this demanding process our banks should eliminate their deficiencies and get ready for the variations in agricultural credit applications. These preparations will include the basic regulations in crediting all the sectors which have credit demands including the agriculture sector. In the report to be presented the possible effects of Basel-II Agreement to the Turkish banking system and especially to agricultural credit applications will be put forward and discussed.

Keywords: Basel-II, Risk, Credit, Capital Reconciliation

1. Giriş

Son yıllarda finansal piyasalarda birbiri ardına ve etkisi uzun süren önemli krizler yaşanmıştır. Üstelik son dönemde yaşanan krizlerin globalleşme sürecinin bir sonucu olarak, dünya piyasalarına da kolayca yayılabildiği görülmüştür. Bu durum krizlerin sadece ülkelerin kendilerinin değil, dünya piyasalarının da bir sorunu haline gelmesine neden olmuştur. Böyle durumlarda alınan en temel önlem, gözetim ve denetim sisteminin etkinleştirilmesi ve uluslar arası belirlenmiş standartların oluşturularak uygulanmasının sağlanmasıdır.

Finansal piyasalarda yaşanan krizler sonrasında yapılan çalışmalar büyük ölçüde krizlerin risk yönetimindeki yetersizliklerden kaynaklandığını, sistemde bu alandaki düzenlemelerin yetersizliğinin, sonunu daha da derinleştirdiğini ortaya koymuştur. Bu durum risk yönetimi konusunda uluslararası standartların belirlenmesini ve denetim mekanizmasının etkinliğinin artırılmasını gerektirmiştir. Bu amaçla önce 1988 tarihli Basel I Uzlaşısı, uluslararası faaliyet gösteren bankalar için gerekli olan sermaye standartlarını belirlemeye yönelik olarak Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) nezdinde faaliyetlerini sürdüren Basel Komite'si tarafından hazırlanmış, ancak ilan edildiği tarihten itibaren hemen hemen tüm dünya ülkeleri ve tüm bankalar için genel bir sermaye standardı haline gelmiştir. Bu Uzlaşının uygulamaya konmasıyla birlikte, dünya bankacılık sektöründe önemli bazı sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır (Acharya, 2003). Bu sorunlar; uygulanan sermaye standardının risk ölçümlerinde yetersiz kalması ve sadece kredi riskini esas alması; uygulanan risk ölçüm yönteminin tüm bankalar tarafından kolaylıkla uygulanabilecek kadar basit olması nedeniyle, yeterince hassas bir risk ölçümü yapamaması; temel kredi riski kriteri olarak OECD üyeliğini esas alması ve sonuçta sektördeki rekabeti bozucu etkileri olması olarak sıralanabilir (BIS, 2003). Basel I' in bu yetersizliklerini ortadan kaldırmak üzere daha üst standartlar getiren Basel II uygulamaları ortaya konulmuştur. 2008 yılı başında Türkiye'nin de uygulamayı taahhüt ettiği bu kurallar bütünü bankacılık sisteminin ve işletmelerin bu süreçle hızla hazırlanmasını zorunlu hale getirmiştir.

Bu gelişmeden en çok etkilenmesi beklenen bankacılık kesimi ile birlikte, reel sektör işletmeleri ve özellikle de Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler'dir (KOBİ). Ancak, Türkiye'de çok kısa bir zamana kadar KOBİ tanımı konusunda dahi önemli bir belirsizlik söz konusu iken, bu işletmelerin kısa bir zaman sonra uluslararası standartlar çerçevesinde kredi koşullarına tabi olma zorunlulukları, ilk etapta büyük bir endişe ile karşılanan önemli bir değişimdir. Bu çekince ya da endişe aslında yersiz değildir. Bugüne kadar belirli standartlara göre faaliyet göstermek konusunda herhangi bir kurala tabi olmayan, önemli bir kısmı kayıt dışı faaliyet gösteren, kurumsallaşmak konusunda henüz fazla mesafe alamamış, risk yönetimi, hatta firma yönetimi konusunda bilimsel metod ve tekniklere pek de aşina olmayan KOBİ'ler bir anda önemli ve kaçınılmaz bir dönüşüm süreci ile karşılaşmışlardır. Gerek bankacılık sistemi, gerekse fon ihtiyacı içinde olan reel sektör işletmelerinin, özellikle de KOBİ ölçeğindeki işletmelerin bu gelişmeden önemli ölçüde etkilenmesi kaçınılmazdır (Aras, 2005).

2. Basel- I' in Ortaya Çıkış Süreci

Basel sermaye uzlaşısı, bankaların sermaye yeterliliklerinin ölçülmesine, denetim ve gözetimine, piyasa disiplinine ilişkin olarak II. Dünya savaşının ardından Almanya'nın savaş borçlarını ödemek üzere (TSRSB 2006), İsviçre'nin Basel kentinde bulunan ve 17 Mayıs 1930'da, Avrupa Merkez Bankalarının bankası olarak faaliyette bulunmak ve uluslararası ödemeler sistemini düzenlemek amacıyla kurulmuş olan Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) nezdinde "Bankacılık Düzenleme ve Denetim uygulaması Komitesi" adında bir komite oluşturulmuştur.

1973 yılının Mart ayında Bretton Woods sözleşmesinin sona erdirilmesine bağlı olarak sabit kur politikasının terk edilmesi ve uluslararası ticaretin gelişmeye başlaması, ardından 1974 yılında OPEC'in (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü) petrol fiyatlarını dört kat artırması sonucunda ortaya çıkan petrol krizi uluslararası para piyasalarında büyük dalgalanmalara ve bankalar arasında sorunlar yaşanmasına yol açmıştır. Eşzamanlı olarak, Alman

bankası Bankhaus ID Herstatt'ın bir gün içinde iflas etmesi, finansal piyasalarda ortaya çıkan sorunlara ortak bir çözüm bulunması gereğini gündeme getirmiştir.

Basel Komitesi olarak bilinen komite, G10 Grubu olarak bilinen ülkeler (ABD, İngiltere, Japonya, İsviçre, Almanya, Fransa, Kanada, İtalya, İsveç, Hollanda, Belçika) ve İspanya ile Lüksemburg merkez bankalarının veya banka denetim otoritelerinin başkanlarından oluşmaktadır (Bülbul 2005).

Basel Komitesi resmi olarak kanun ve kurallar koyma yetkisine sahip olmamakla birlikte, bankacılık sektörü düzenlemeleri ile ilgili tasarı ve teklifler üretmek bunları tartışmaya açabilmektedir. düzenlemeleri tavsiye niteliği taşımakla birlikte, bunlara uymayan ülkelerin bankacılık sistemleri, yeterlilik oranı yalnızca kredi riskine duyarlı bir şekilde oluşturulmuştur. 'Sermaye Uzlaşması' başlangıçta, uluslararası faaliyet gösteren bankalar için önerilmiş bir yaklaşım iken, zaman içerisinde beklenilenin üzerinde kabul görmüş ve 100' den fazla ülkede uygulanmıştır (Bülbul, 2005).

$$\text{Basel Sermaye Yeterlilik Oranı} = \frac{\text{Sermaye}}{\text{Kredi Riski}} \geq \%8$$

Basel I 1996 yılında revizyona tabi tutulmuş ve kredi risklerine ilaveten piyasa riskleri de hesaplama yöntemine dahil edilmiştir (EGSD 2006).

$$\text{Basel Sermaye Yeterlilik Oranı} = \frac{\text{Sermaye}}{\text{Kredi Riski} + \text{Piyasa Riski}} \geq \%8$$

Bugüne kadar kullanılan, kısaca BASEL I olarak tanımlanan düzenlemenin özünde şu vardır; Bankalar, her 100 liralık nakit kredinin geri ödenmemesi riskine karşı, 8 lira sermaye tutmaktadır. Aslında kredinin geri ödenme ihtimali, kime verildiği ile ilgilidir ancak mevcut uygulamada bankalar kredibilitesi çok yüksek yada çok düşük olan tüm firmalara aynı yaklaşımı sergilemektedir (Muhasebetr, 2006).

Eğer kredinin teminatında ipotek varsa gerekli sermaye ihtiyacı % 4'e düşmekte yani her 100 YTL

uluslararası platformda dışlanmakta, risk primleri de olumsuz yönde etkilenmektedir (Atiker, 2005).

1975 Şubat ayında ilk kez toplanan Komite aynı yıl içinde bankacılık düzenlemeleri ve denetimi konusunda gerçekleştirilen işbirliğinin ilk resmi belgesi olan 'Basel Concordat'ı yayınlamıştır. 1983 yılında, bankacılık sisteminde yaşanan gelişmeler doğrultusunda 'Basel Concordat'ı metni güncellenip, geliştirilerek 'Yabancı Banka Şubelerinin Gözetim İlkeleri' adlı yeni metin yayınlanmıştır.

1988 yılında, bankacılık sisteminin sermaye standardını oluşturmak üzere 'Sermaye Uzlaşması' (Basel Capital Accord) yayınlanmıştır. Bu düzenleme ile uluslararası alanda faaliyet gösteren bankaların riskli faaliyetleri ile bu risk için ellerinde tuttukları sermaye arasında bir ilişki kurulmaya çalışılmıştır. Sermaye Uzlaşmasında sermaye nakit kredi için 4 YTL sermaye bulundurmak gerekmektedir. Bu uygulamada kredinin temerrüde düşme ihtimali, kredi kime verilmiş olursa olsun, her türlü kredi için aynı seviyededir ve borçlunun kredibilitesi ile temerrüt ihtimali arasında hiç bir ilişki bulunmamaktadır. (ADPTSO, 2006)

Basel II, Basel I'in bu hesaplama yönteminin yanlış olduğu fikrinden çıkmıştır. Çünkü BASEL I riski ayrıştırmamakta, risk ayarlaması yapmamaktadır. Ancak sermayenin riske göre hesaplanması gerekmektedir. Banka çok riskli bir firmaya kredi veriyorsa, belki de 8 liradan fazla sermaye tutması gerekecektir. Daha az riskli bir firma içinse, tam tersine daha az sermaye tutabilecektir (Muhasebetr, 2006).

2.1. Basel I'e Yönelik Eleştiriler

Basel I standardı; yalnızca uluslararası faaliyet gösteren bankalar için geliştirilmiş iken tüm ülkeler ve bankalar tarafından kabul edilmiş olmasına ve çok geniş bir uygulama alanı bulmuş olmasına rağmen kabul edildiği tarihten itibaren eleştirilmeye başlanmıştır.

Sadece dört farklı risk ağırlığı kullanılması nedeniyle risk duyarlılığı düşük olan BASEL I, farklı faaliyet alanları olan bütün bankalara aynı şekilde uygulandığından "herkese tek beden elbise" şeklinde eleştirel bir şekilde tanımlanmaktadır (Atiker, 2005).

Sağlıklı ve istikrarlı bir finansal sistemi sürdürülebilir kılmak sadece asgari sermaye yeterliliğinin sağlanması ile olanaklı değildir. Bunun için, etkin bir denetim ve gözetim sistemi oluşturulup uygulanması ve piyasa disiplininin etkinliğinin artırılmasının sağlanması da gereklidir. Özellikle 90'larda sermaye yeterliliğine sahip olan bankaların dahi iflas etmiş olması bu konuda daha farklı yaklaşımların gerekliliğini ortaya koymuştur (Aras, 2005). Basel I ile tanınlanan bankaların maruz kaldığı kredi riski ve piyasa riskini ölçmede kullanılan mevcut yöntemlerin;

-Bankacılık risklerini gerçekçi bir şekilde ölçmede yetersiz kalması,

-Finansal piyasalardaki fiyat dalgalanmalarını yeterince dikkate alamaması,

-Bankaların portföy oluşturma davranışlarındaki farklılıkları gözetememesi gibi nedenlerle, söz konusu standardın yeniden ele alınarak kapsamının genişletilmesi ve daha hassas risk ölçüm ve yönetim metodlarına yer verebilecek şekilde yapılanmasına giderek bir zorunluluk halini almıştır (Atiker, 2005).

Öte yandan, Basel I'in yeterliliğinin sorgulanmasına neden olan aynı zamanda mali piyasalardaki hızlı değişim sürecidir. Son yıllarda mali piyasaların hızla gelişmesi, işlemlerin çeşitlenmesi ve karmaşıklaşması, art arda karşılaşılan finansal krizler sonucu, Basel I kriterleri yetersiz kalmıştır (Aras, 2005).

3. Yeni Sermaye Uzlaşısı Basel II

Yeni Sermaye Uzlaşısı, Basel II, 26.6.2004 tarihinde G-10 Grubu ülkelerinin Merkez Bankası ve kamu denetim otoritelerinin başkanlarının nihai uzlaşma metnini onaylamasını müteakip yayınlanmıştır. Uzlaşmanın ilki 1999'da olmak üzere 2001 ve 2003 yıllarında üç kez istişare taslağı yayınlanmış, anılan taslaklar uluslar arası kapsamda banka ve denetim otoritelerinin yorum ve değerlendirilmelerine sunulmuştur (Bülbul, 2005). Ülkemizde Basel II hükümlerinin standart yöntemler itibarıyla 2008 yılı başından, ileri modellerle ilgili olarak ise 2009 yılı başından itibaren uygulanması planlanmaktadır (EGSD 2006). Basel-II bankalarda etkin risk yönetimini ve piyasa disiplininin

geliştirmek, sermaye yeterliliği ölçümlerinin etkinliğini artırmak ve bu sayede sağlam ve etkin bir bankacılık sistemi oluşturmak ve finansal istikrara katkıda bulunmak için sunulmuş önemli bir fırsattır. İçerisinde sermaye yükümlülüğünün nasıl hesaplanacağı, maruz kalınan risklerin nasıl yönetileceği, sermaye yeterliliğinin nasıl değerlendirileceği ve nasıl kamuya açıklanacağına ilişkin hükümler, risk ölçümüne ilişkin olarak basit aritmetiğe dayalı standart yöntemler ile kredi, piyasa ve operasyonel riske ilişkin istatistikî/matematiksel risk ölçüm metodlarını içeren yöntemler bulunmaktadır (BDDK 2005).

3.1. Türkiye'de Basel II'nin Teknik Hazırlık Süreci

Basel II uygulamasının başlaması ile karşılaşılabilecek yeni durum, bazı yararları beraberinde getirmekle birlikte, önemli dezavantajları ve zorlukları da içermektedir. Bu durum ilgili kesimlerin ciddi bir hazırlık sürecine girmesine neden olmuştur. Düzenleyici kurumlar ile birlikte bankalar bu süreçte rol alan ana aktörler olarak hem kendi işleyişlerinin yeniden yapılandırılması, hem de işletmelerin bilinçlendirilmesi aşamasında önemli görevler üstlenmektedir. 2002 yılından bu yana Türkiye'deki bankacılık düzenleyici kurumları Basel II'ye yönelik hazırlık faaliyetlerini devam ettirmektedir. Basel II ile getirilen hususlara ilişkin altyapı unsurlarının (risk yönetimi sistemleri, kurumsal yönetim sistemleri, muhasebe bilgi sistemleri vb.) uluslararası gelişmeler doğrultusunda Türk bankacılık sisteminde de oluşturulmasının sektörün faaliyetlerini ve rekabet edebilirliğini olumlu olarak etkileyeceği değerlendirilmektedir. Türkiye, Basel II uygulamalarını ve bunlarla getirilen hükümlerin bankacılık sistemi üzerine etkilerinin analiz edilmesi amacıyla Basel Komitesi tarafından gerçekleştirilen "3. Sayısal Etki Çalışmasına altı banka ile katılmıştır. Aynı zamanda Temmuz 2003'de 23 bankanın katılımı ile yerel sayısal etki çalışması yapılarak, gelecekte söz konusu olacak uygulamalar için bilgi kaynağı oluşturulmuş ve analiz çalışmaları yapılmıştır. Yerel sayısal etki çalışması (QIS-TR) sonuçlarına göre, çalışmaya katılan 23 bankanın toplulaştırılmış sermaye yeterliliği rasyosu mevcut durumda % 28,8

iken, Basel-II hükümleri uygulandığında bu oran % 16,9'a gerilemektedir. Sermaye yeterliliğine ilişkin asgari seviyenin % 8 olduğu dikkate alındığında, Basel-II hükümleri çerçevesinde de asgari seviyenin iki katından fazla bir sermayenin mevcut olduğu görülmektedir (HSC, 2006). Sayısal etki çalışmalarında, Basel-II hükümleri, bankaların bugünkü portföylerine uygulanmıştır. Dolayısıyla Basel II'nin uygulanmasına fiilen geçilmesi durumunda bankaların portföy tercihlerinde, banka müşterilerinin kredi değerliliğinde finans piyasalarında ve makro ekonomik çerçevede meydana gelebilecek olası değişiklikler hesaba katılmamıştır. İleride bu alanlarda değişikliklerin ortaya çıkması durumunda Basel-II'nin bankaların sermaye yükümlülüklerine etkileri de farklı olabilecektir. Hazırlık sürecinin bir diğer aşaması ise, ilgili kurumların bir araya gelerek koordineli bir şekilde bu sürecinin yürütülmesidir. Bu amaçla, BDDK, Hazine Müsteşarlığı, TCMB, SPK, TBB ve çeşitli banka yetkililerinin katılımı ile Basel II Koordinasyon Komitesi, bunun bir bağlantısı olarak da sadece BDDK bünyesinde bulunan ilgili birimlerin katılımı ile Basel II Proje Komitesi oluşturulmuştur. İlgili komiteler geçiş sürecine kadar sistemi ve bu uygulamadan etkilenecek birimleri hazırlamak için gerekli olan yol haritasının ne olması gerektiğini ve ne şekilde uygulanacağını belirlemeyi hedeflemektedir (Aras, 2005).

3.2. Basel II'nin Öngörülen Faydaları

Basel II'nin ülkemiz açısından yararlarını;

- Bankalarda risk yönetiminin etkinliğinin artması
- Bankaların aracılık fonksiyonlarını daha etkin biçimde yerine getirmesi
- Bankaların sermaye düzeylerinin maruz kaldıkları risklere paralel olması,
- Kamuya açıklanacak bilgiler ile piyasa disiplinin artması,
- Bankaların müşterisi olan şirketlerin "kurumsal yönetim" yapılarında iyileşme etkisi,
- Teknik seviyesinin yüksek olmasının insan kaynağı ve bilgi işlem alt yapısına da yansıtacak olması durumu,

- Türkiye Cumhuriyeti Hazinesi ve bankalarına fon sağlayan, bankalar ile işlem yapan yabancı bankaların Basel II uygulamasına geçmiş olmaları,
- Bankaların müşterisi olan işletmeler için de bilançoların şeffaflığı ve kurumsallaşma gerekliliğinin ortaya çıkacak olması, şeklinde sıralayabiliriz (HSC, 2006).

3.3. Basel II'nin Temelleri

Basel II Düzenlemeleri birbirini destekleyen üç temel üzerine oturtulmuştur. Bu temeller Basel II'yi oluşturan yapı taşları niteliğindedir.

3.3.1. Minimum Sermaye Gerekliliği

Yapısı itibariyle nicel bir değerlendirmedir. Riske daha duyarlı bir sermaye yönetimi belirlemekte ayrıca asgari sermaye şartlarını ortaya koymaktadır. Spesifik olarak aşağıdaki konuları ele almaktadır (DELOÏTTE, 2004):

- Kredi riski
- Operasyonel risk
- Kredi riskini Azaltma
- Teminat

1. Temel yaklaşımda sermaye yeterliliği tanımlanmış ve sermaye yeterlilik rasyosunun hesaplanması yer almıştır. Yeni düzenlemede mevcut sermaye tanımı ve asgari sermaye yeterlilik oranının minimum yüzde 8 olması koşulu aynı kalmıştır. Yeni uygulamada risk ağırlıklı kalemler değişmiş, rasyonun hesaplanmasında formülün paydasına kredi riski ve piyasa riskinin yanı sıra operasyonel (faaliyet) risk eklenmiştir. Öte yandan piyasa riskinin hesaplanma mantığı aynı kalırken, kredi riskinin hesaplanmasına ilişkin bazı değişiklikler getirilerek daha detaylı tanımlanmıştır (Aras, 2005).

Basel II standartlarına göre hesaplanması gereken Sermaye Yeterlilik Rasyosu (SYR) aşağıdaki gibidir.

$$\text{Sermaye Yeterlilik Rasyosu (SYR)} = \frac{\text{Özkaynak}}{KR + PR + OR} \geq \% 8$$

Yukarıdaki Formülde;

KR : Kredi Riski

PR : Piyasa Riski

OR : Operasyonel Risk

anlamına gelmektedir.

-*Kredi Riski*: Bankaların kısa ve orta vadede verdikleri kredilerin ya hiç ödenmemesi yada zamanında ödenememesi sonucunda bankanın uğrayacağı zararı ifade etmektedir.

-*Piyasa Riski*: Finansal piyasaların faiz oranları ve döviz kurlarında değişimler sonucunda bankalarda meydana gelen değişimler sonucunda bankanın zarar etme veya sermaye kaybetme riski olarak tanımlanmaktadır (Atiker, 2005).

-*Operasyonel Risk*: Bir bankanın işlemeyen yada uygun olmayan iç süreçler, insanlar ve sistemler yada dış etkenler nedeniyle ortaya çıkabilecek zarara uğrama riskine operasyonel risk denir. Eksik veya başarısız iç işlemler, personel ve sistemin yanı sıra dışsal olaylardan kaynaklanabilecek kayıp riski olarak da tanımlanabilmektedir. Operasyonel risk ilk kez Basel II' de yer almış ve hesaplanması için de çeşitli alternatifler sunulmuştur. Gelişmiş ölçüm yaklaşımlarına izin verilmiş kurumların daha basit bir yaklaşıma (izin almadan) geri dönmeleri mümkün de ildir. Uluslararası faaliyetlerde aktif kurumların temel metodun yerine gelişmiş yöntemleri tercih etmeleri beklenmektedir. Ayrıca belirli koşullarda alternatif yaklaşımların bir arada uygulanması da mümkündür. Temel gösterge yaklaşımında, operasyonel riski karşılamak için kurumun önceki üç yılın ortalama pozitif "brüt gelir"inin belli bir yüzdesi kadar sermaye ayırması gerekir. Oran % 15 olarak belirlenmiştir. "Brüt gelir", net faiz gelirleri ile net faiz dışı gelirlerin toplamı olarak belirlenmiştir (TSRSB, 2006).

Bu yapısal Bloкта Kredi riskinin hesaplanması için basit, orta, gelişmiş düzeyde olmak üzere farklı yaklaşımlar seçenek olarak sunulmaktadır. Bunlar;

-Standart yaklaşım,

-Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım,

-İleri Düzey İçsel Derecelendirme yaklaşımı ile yapılabilecektir.

3.3.1.1. Standart Yaklaşım Ve Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım

Basel-II'deki Standart Yaklaşım'ın Basel-I'e göre getirdiği en önemli yenilik, ilgili risk ağırlıklarının belirlenmesinde bağımsız derecelendirme kuruluşları (Standart&Poors, Moody's ve Fitch gibi.) tarafından ülke, bankalar ve şirketlere verilen derecelendirme notlarının kullanılmasıdır. Basitleştirilmiş Standart Yaklaşımında ise risk ağırlıklarının belirlenmesinde ihracat kredi kuruluşları tarafından notlar kullanılmaktadır.

Örneğin, piyasa riskinin hesaplanmasında kamu menkul kıymetleri mevcut mevzuat gereği % 0 risk ağırlığına tabii iken, Basel-II çerçevesinde kullanılan yöntemle göre söz konusu menkul kıymeti ihraç eden ülkeye (ECA veya ECAI) tarafından verilen derecelendirme notuna göre farklı risk ağırlıkları kullanılmaktadır.

Bu çerçevede, Standart Yaklaşımla kredi riskinin hesaplanmasında, alacakların tabi olacağı risk ağırlığı borçlunun ECAI (Bağımsız Derecelendirme Kuruluşları) tarafından almış olduğu derecelendirme notuna göre saptanmaktadır. Basitleştirilmiş Standart Yaklaşımında ise kredi riski hesaplamasında borçlunun ECA (İhracat Kredi Kuruluşları) notu kullanılmaktadır. Yine Basel-II' ye özgü bir durum olan husus, bazı konularda ulusal tercih seçeneğinin ve değişik opsiyonların kullanılmasının ülke otoritelerinin kararına bırakılmasıdır. Bu bağlamda ulusal otoriteler, kendi ülke hazinelerine ilişkin, kaynağı ve kendisi ulusal para cinsinden olan riskler daha düşük bir risk ağırlığı uygulayabilmektedir.

Standart yaklaşımda yüksek risk sınıfına giren takipteki alacaklar ve diğer bazı varlıklara derecelendirme notlarından bağımsız standart risk ağırlıkları verilmiştir. Hangi derecelendirme şirketinin notlarının kullanılacağı hususu ulusal otoritenin tercihinin bırakılmıştır.

3.3.1.2 İçsel Derecelendirme Yaklaşımları

İçsel derecelendirme yaklaşımları bankalara, kendi derecelendirme modellerini kullanma imkanı tanımaktadır. Böylece bankalar temerrüt olasılıklarını belirlemeleri mümkün olmakta ve bankalar önemli bir manevra kabiliyetine sahip

olabilmektedirler. Buna karşın; Resmi otorite bankaların içsel derecelendirme yöntemlerini gözden geçirmek ve uygulanabilirliğine onay vermek durumundadır. Bu nedenle ulusal otoritelere büyük bir sorumluluk düşmektedir.

İçsel Derecelendirme Yaklaşımları;

*Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı

*İleri Düzey İçsel Derecelendirme Yaklaşımı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Bankalar düzenleyici kurumun onayıyla pozisyonlarının gerektirdiği sermaye tutarını kendi içsel risk tahmin modellerini kullanarak hesaplayabilirler. Bu modeli kullanmak isteyen bankanın, derecelendirme ve risk tahmin modellerinin anlamlı sonuçlar verdiğini resmi otoriteye kanıtlaması gerekmektedir. Ayrıca bankanın belirlediği bu dereceler yıllık olarak gözden geçirilmelidir. Önemli borçlular hakkındaki bilgiler geçmişe yönelik olarak uygun şekilde saklanmalıdır. Bu yaklaşımların uygulanabilmesi için öncelikle varlıklarını sınıflandırılması gerekmektedir. Bu nedenle, içsel derecelendirme yaklaşımlarında kredi veren banka öncelikle varlıklarını;

Şirket(Kurumsal)

- Proje Finansmanı
- Yatırım Finansmanı
- Emtia Finansmanı
- Gelir Getiren Gayrimenkul Finansmanı
- Ticari Gayrimenkul Finansmanı

Ülke / Hazine

- Hükümetler
- Merkez Bankaları
- Bazı Kamu Kurumları
- Çok Taraflı Kalkınma Bankaları
- IMF
- BIS(Uluslararası Ödemeler Bankası)
- Avrupa Merkez Bankası
- Avrupa Topluluğu

bu tanımda yer almaktadır.

Hisse Senedi

Banka

- Bankalarla beraber aracı kurumlarda aynı şekilde değerlendirilir.

Perakende

- Bireysel Müşteriler
- İpotekli Konut Finansman Kredileri
- Küçük İşletmeler şeklinde sınıflara ayrılmaktadır.

İçsel derecelendirme yaklaşımlarında esas olan tutarlılıktır. Yaklaşımın esas itibarıyla tüm riskli aktiflere ve tüm is alanlarına uygulanması gerekmektedir. Ancak veri kısıtlamaları nedeniyle bankanın aynı anda tüm varlık sınıfları için içsel derecelendirme yaklaşımını kullanmaması halinde Basel-II' de düzenleyici otoritenin izniyle IRB (İç Derecelendirmeye Dayalı Metot)'nin aşamalı olarak uygulanması olanaklı kılınmıştır.

Temel IRB' de;

-Banka portföyünde bulundurduğu kredi müşterileri için temerrüde düşme olasılığını kendisi tahmin etmektedir.

-Diğer risk bileşenleri ulusal gözetim otoritesi tarafından veri olarak sunulmaktadır.

İleri düzey IRB' de;

- Banka kredi müşterileri için temerrüde düşme olasılığının yanı sıra,
- Temerrüt halinde kayıp
- Temerrüt anındaki risk tutarı
- Vadeyi kendisine ait içsel verilere dayanarak tahmin etmektedir.

Böylece elde edilecek parametreler Basel-II uzlaşısı tarafından verilen "risk ağırlıklı fonksiyonlarına" uygulanmasıyla sermaye yeterliliği belirlemektedir. İçsel derecelendirme yaklaşımlarında banka tarafından tahmin edilen parametrelerin sermaye yeterliliğinin hesaplanılmasında kullanılması mevcut düzenlemelerden ciddi şekilde uzaklaşılması anlamına gelmekte ve dolayısıyla denetim otoritesi açısından kapsamlı bir inceleme yapılması gerekmektedir. Çünkü parametrelerin doğru tahmin edilip edilmemesi sermaye yeterliliğinin doğruluğunu etkilemektedir. Parametrelerin bir bankada gerçeği yansıtması, bir diğerinde ise olduğundan daha düşük tahmin edilmesi halinde bankalar arasında sermaye yeterliliğinin

belirlenmesinde farklılıklar oluşabilecek bu nedenle sektörde rekabet bozucu etkiler gündeme gelebilecektir. Bu nedenle, içsel derecelendirme yöntemlerinde, düzenleyici otoritenin bankaların tahmin ettiği parametreleri çok iyi tahmin etmesi gerekmektedir. (Atiker, 2005)

3.3.2. Düzenleyici Denetim Süreci

Denetimlerin sorumluluk ve yetkilerini aşağıdaki kontrol noktalarında artırmıştır:

- Sermaye ve risk yönetimi süreçleri
- Sermaye yeterliliği
- Sermaye karşılığı düzeyi
- Sermaye seviyesinin proaktif izlenmesi ve gerekli önemlerin alınması

Yerel düzenleme ve denetleme kurumlarının denetimlerini yaparken bankaların iç süreçlerinin güvenilirliğini ve risk ölçümleri sonucunda yeterli sermaye karşılığı ayrılması gereğine ilişkin kuralları ortaya koymaktadır. Bankaların risklilik düzeylerine göre sermaye yeterliliğini hesaplamalarının değerlendirilmesinden düzenleme ve denetleme kurumları sorumludur. Denetim çalışmaları bankalarda yerinde denetim, banka dışı incelemeler ve yönetim görüşmeleri aracılığıyla yapılmaktadır. Bankacılık defterlerindeki faiz riski 2. Temel kapsamında değerlendirilecektir (DELOÏTTE, 2004)

3.3.3. Piyasa Disiplini

Piyasa disiplini; mali durum bildirimlerinin içeriği ve şeffaflığı;

- Risk yönetimi yaklaşımının açıklanması
- Sermaye seviyesi
- Risk ve işkollarına göre sermaye analizi gibi konularda artırılmıştır.

3. Temel niteliğinde olan "piyasa disiplini" birinci ve ikinci yapısal blokların (temellerin) tamamlayıcısı niteliğindedir. Bankaların risk profilleri, mevcut sermayesi ve sermaye yeterliliği ile ilgili bilgi sahibi olmak ve bankalar arasında standardize bilgiye dayalı karşılaştırma yapabilmek için şeffaf bir yapı gerekmektedir. Piyasa katılımcıları, kamuya açıklanacak bilgiye dayalı olarak alacakları kararlarda riske göre karar verme

olanağına sahip olacaklardır. Basel II'nin üçüncü ayağını oluşturan piyasa disiplini ile amaçlanan bu şeffaflığı sağlamaktır

Üçüncü Blokta, bankaların kamuoyuna ne tür bilgileri ne şekilde açıklayacakları, başka bir ifade ile, bankaların kendi finansal durumlarını ilgili kesimlere ne şekilde rapor edeceklerinin çerçevesi belirlenmiştir. Sermaye yapısı, portföy yapısı ve riskler dikkate alınarak, sermaye yeterliliği (grup bazında ve iştirak konumundaki her banka için), kredi riski, hisse senedi şeklinde yapılan yatırımların riski, kredi riskini azaltma teknikleri, piyasa riski, menkul kıymetleştirme riski ve faiz riski gibi bilgilerin açıklanması istenmektedir (Aras, 2005).

4. Sonuç

Son yıllarda dünya finans sisteminde yaşanan istikrarsızlıklar gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin finansal sektörlerinin sağlıklı yapılması gerektiği görüşünü ön plana çıkarmıştır. Bu çerçevede uluslararası işbirliğini öngören çalışmalar hızlandırılmıştır. Yeni yaklaşımın temel öğeleri istikrarlı bir faaliyet ortamının yaratılması, finansal piyasaların geliştirilmesi, her alanda şeffaflığın sağlanması, ulusal ve uluslararası finansal sektörün güçlendirilmesi, rekabetçi yapının geliştirilmesi, piyasa mekanizmasının etkin olarak çalışmasının sağlanması için ekonomik faaliyeti düzenleyen kuralların birbirleri ile uyumlu hale getirilmesi ve kuralların etkinlikle uygulanması, kamunun ekonomik faaliyetteki müdahalesinin ve payının düşürülmesi, finansal sistemde denetim yapısının güçlendirilmesi, denetim etkinliğinin artırılması olmuştur. Bu kapsamda, gelişmekte olan ülkelerde hem ekonominin hem de geleneksel olarak finansal sistemin en önemli kurumlarını oluşturan bankaların yeniden yapılandırılması önem kazanmıştır.

Gelişmekte olan ülkelerde ekonomik yapının tamamen iyileşmesi ve rekabet gücünün artırılması için makul bir süreye ve yüksek düzeyde kaynağa ihtiyaç vardır. Bu süreç sadece ekonomik değildir, aynı zamanda sosyal, siyasi, kültürel konuları da içermektedir. Gelişmekte olan ülkelerde gelişmiş ülke standartlarını uygulamaya çalışırken sürecin olumlu yönde ilerlemesine hassasiyet göstermeliyiz, acele edelim derken sürecin tersine dönme riskini ve

sonuçlarını da göz önünde tutmalıyız. Kuralları çok kısa sürede değiştirmek mümkündür ancak uygulamak için toplumsal desteğe, zamana ve sabra ihtiyaç olduğu da açıktır.

Son çeyrek yüzyılda uluslararası ekonomik gelişmelere bakıldığında damgasını vuran başlıca olaylar liberal ekonomi politikası uygulamaları, uluslararası artan işbirliği, gelişmekte olan ülkelere özel sermaye hareketleri, teknolojik yenilikler, enerjinin kazandığı önem ve finansal piyasalardaki hızlı gelişmedir. Bu gelişmeler birçok ülkede ekonomik performansın iyileşmesine de katkıda bulunmuştur. Öte yandan, işsizlik, gelir farklılıkları, gelişmekte olan ülkelerde yapısal sorunlar gündemde yerlerini korumaktadır. Artan uluslararası ekonomik işbirliği ve sermayenin bir ülkeden diğerine hızlı hareketi risklerin de taşınmasına ve bulaşıcı hale gelmesine neden olmuştur. Daha da önemlisi dünya ekonomisinde önemli yer tutan bazı ülkelerde kuralların uluslararası standartların çok gerisinde olduğu da bir gerçektir. Bazı ülkelerde gelişmişlik farklılıklarının daha da kötüleştiği de gözlenmektedir (Özince, 2005).

Basel II bankaların risklerini daha doğru ölçerek, ihtiyaç duydukları sermayeye sahip olmalarını temin etmeye, dolayısıyla daha güçlü, daha güvenilir, daha sağlam bir bankacılık sistemi oluşmasını sağlamaya çalışan bir uygulamadır. Bu uygulamanın reel sektöre yansımaları; daha düşük maliyetle kredi kullanabilmek için daha yüksek rating elde etmeye çalışan dolayısıyla daha güçlü olmaya uğraşan şirketler olacaktır (ADPTSO, 2006).

Türkiye ekonomisinde önemli yer tutan KOBİ'ler AB'ye giriş ve BASEL II sürecinde uluslararası rekabete hazır olmak zorundadırlar. Küçüklüklerinin kendilerine sağladığı esneklik ve uyum kabiliyetini en iyi şekilde değerlendirerek rekabet avantajı sağlayabilen işletmeler varlıklarını geliştirerek sürdürebilecek, bunu sağlayamayanlar gittikçe büyüyen sorunlarla baş etmek zorunda kalacaklardır (UIB, 2006).

Gerek denetim otoritesi, gerekse de sektör olarak Basel-II'nin uygulanması esnasında yerine getirmemiz gereken birçok önemli konu ile karşı karşıya bulunmaktayız. Bunlar;

-Sağlam ve güvenilir bir bankacılık ve risk yönetimi altyapısının oluşturulması, hem bankalarda

hem de denetim otoritesinde risk bilincinin artırılmasının ve risk kültürünün yerleşmesinin sağlanması,

-Bankacılık sektörünün ve reel sektörün Basel-II'ye hazırlanması,

-Basel-II ile gündeme gelen alanlarda uzmanlık, bilgi kaynağı ve insan kaynağı açığının kapatılması,

-Piyasanın işleyişinin artan rolü için gerekli ortamın oluşturulması,

-Veri gereksiniminin karşılanması,

-Risk ölçümü ve yasal sermaye hesaplama yaklaşımlarına uyumun sağlanması,

-Basel-II ile ilgili hususlarda gerekli tüm düzenlemelerin hazırlanması ve kararlı bir şekilde uygulanması,

-Etkin operasyonel risk ve kredi riski ölçümünün ve yönetiminin teşvik edilmesi,

-Bankaların içsel sermaye değerlendirme süreçlerinin oluşturulması ve etkin bir şekilde uygulanmasının sağlanması,

-Bankaların yaptıkları risk değerlendirmelerinin daha güvenilir hale getirilmesi,

-BDDK'nın ve sektörün ikinci yapısal blok gereksinimlerine (ekonomik sermaye tahsisi ve risk odaklı denetim vb.) uyumunun sağlanması,

-Risk ölçüm modellerinin izin ve denetimine ilişkin gerekli yeteneklerin kazanılması,

-Bankaların ve finansal piyasaların 3. temel uygulamasına hazırlanması. (denetim otoritesi perspektifinden)

-Sermayelerin güçlendirilmesi,

-Kayıt dışı ekonominin minimize edilmesi

-Uluslar arası standartlarda güvenilir mali tabloların çıkarılması.

-Kurumsal yönetim kültürünün bütün çalışanlara benimsetilmesi olarak sıralanabilir (EGSD 2006).

Basel II ile tüm piyasalar için ülke koşulları içerisinde uygun değişkenleri kullanarak uluslararası standart değerlendirme yöntemleri ile çözümlenmiş ortak bir risk rating sistemi getirilmektedir. Basel II, bankaların risk yönetim modellerini belirleyen değil, bu modellerin sonucunda ortaya çıkan sonuçları

değerlendiren bir yaklaşımdır. Firmalar üzerindeki regülasyonları arttırmak amaçlı olmayıp, tam tersi; risk yönetimi anlayışını özümsemiş firmaların daha az regülasyona tabi tutulmasını savunmaktadır (Ergezen, 2006).

Kaynaklar

- ABANK 2006, <http://www.abank.com.tr> Erişim Tarihi: 26.08.2006
- Acharya, V.V. 2003, "Is the International Convergence of Capital Adequacy Regulation Desirable? Journal of Finance, Vol.58, Iss.6, 2745-2783.
- ADPTSO, 2006. <http://www.adptso.org.tr/atso> Erişim Tarihi: 02.09.2006
- Aras, G., 2005, Basel II Uygulamasının KOBİ'lere Etkileri ve Geçiş Süreci, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Atiker, M., 2005, Konya Ticaret Odası Etüd-Araştırma Servisi, Bilgi Raporu. www.kto.org.tr
- Bank for International Settlements (BIS), 2003, "QIS 3 Overview of Global Results", www.bis.org.
- BDDK, 2005. 10 Soruda BASEL II, BDDK Araştırma Dairesi, 2005.
- Bülül, M., 2005, Basel II Sermaye Uzlaşısı
- DELOITTE, 2004. Basel II Gereksinimlerinde Neredeyiz, 2004, Deloitte Touche Tohmatsu.
- EGSD, 2006. <http://www.egsd.org.tr/index.php> Erişim tarihi: 31.08.2006
- Ergezen, Z., 2006, Basel II' de Regülasyonlar ve Risk Yönetimi, İstanbul.
- HSC, 2006. <http://www.hस्कuresel.com> Erişim Tarihi: 17.04.2006
- Muhasebetr, 2006. <http://www.muhasibetr.com> Erişim Tarihi: 31.05.2006
- Özince, E., 2005, Finansal İstikrar, Basel II ve Bankalar Açısından Etkileri.
- Şirin, A. 2005, Denetim Otoritesi Perspektifinden Basel-II Ve Finansal İstikrar, Finansal İstikrar Ve Basel-II'nin Etkileri Konferansı 16 – 18 Mayıs 2005, İstanbul.
- TSRSB, 2006. Basel Düzenlemeleri & Sigortacılıkta Sermaye Yeterliliği, www.tsrsb.org.tr/NR/rdonlyres Erişim Tarihi: 30.05.2006
- UIB, 2006 <http://www.uib.org.tr/konular/kobi> Erişim Tarihi: 07.06.2006